

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет комп'ютерних наук
Кафедра дизайну

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПЛАСТИЧНА АНАТОМІЯ

Спеціальність 022 «Дизайн»
Спеціалізація 022.01 «Графічний дизайн»
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Розробник
Завідувач кафедри розробника
Завідувач кафедри спеціальності
Гарант освітньої програми
Декан факультету комп'ютерних наук
Начальник НМВ

Тригуб О.Л.
Одробінський Ю.В.
Одробінський Ю.В.
Одробінський Ю.В.
Бойко А.П.
Шкірчак С.І.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Пластична анатомія	
Галузь знань	02 «Культура і мистецтво»	
Спеціальність	022 «Дизайн»	
Спеціалізація	022.01 «Графічний дизайн»	
Освітня програма	Графічний дизайн і реклама	
Рівень вищої освіти	Бакалавр	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Курс навчання	2	
Навчальний рік	2024/2025	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	3	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	5 кредити / 150 годин	
Структура курсу: – лекції – лабораторні – годин самостійної роботи здобувачів вищої освіти	Денна форма	Заочна форма
	15	
	60	
	75	
Відсоток аудиторного навантаження	50%	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	–	
Форма підсумкового контролю	залік	

2. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: полягає у вивченні будови людського скелета і м'язової системи, особливостей з'єднання між собою кісток і прикріплення до них м'язів, функцій з'єднувальних тканин, що забезпечить адекватне відтворення натури при її графічному, живописному чи скульптурному зображенні.

Завдання:

- відпрацювання техніки графічного відтворення особливостей анатомічної будови людського тіла в різних ракурсах, у статичному і динамічному положенні;
- дотримання відповідних пропорцій і досягнення правдоподібності зображення;
- забезпечення цілісності художнього образу для поповнення арсеналу зображувальних засобів, необхідних майбутньому фахівцеві в галузі дизайну.

Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати:**

- особливості побудови черепа людини (мозкової і лицьової частин);

- особливості побудови скелета тулуба (хребта, грудної клітки, плечового і тазового поясів);
- особливості побудови скелетів верхніх і нижніх кінцівок.
- основні види м'язів, їхні особливості структури та кріплення;
- назви, розташування та характер прикріплення м'язів голови та шиї, м'язів тулуба, м'язів рук та ніг.

Здобувач вищої освіти повинен **вміти**:

- виконувати зображальними засобами рисунка побудову та тональне рішення скелета людини: черепа, тулуба, кінцівок;
- виконувати зображальними засобами рисунка побудову та тональне рішення екорше людини: голови, тулуба, кінцівок;
- виконувати зображальними засобами рисунка побудову та тональне рішення фігури людини;
- виконувати зображальними засобами рисунка портрет людини з руками.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Анатомічна будова людського тіла: пропорції і положення	2		2
2	Скелет тулуба: особливості побудови хребта і грудної клітки	2	8	10
3	Плечовий пояс і кістки верхніх кінцівок. Тазовий пояс і кістки нижніх кінцівок	2	8	10
4	Череп людини: структура і особливості кісток	2	8	10
5	М'язова система, м'язи тулуба	2	8	10
6	М'язи шиї і голови. Пластична анатомія ока, носа, вуха, губ	2	8	10
7	М'язи верхніх і нижніх кінцівок, тазового поясу	2	8	10
8	Композиція фігури людини	1	12	13
	Разом за 3 семестр	15	60	75
	Всього за курсом	15	60	75

4. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Лекція 1. Анатомічна будова людського тіла: пропорції і положення Пластична анатомія як наука про будову і форму людського тіла. Опорно-руховий апарат, його складові (кістки, хрящі, м'язи, суглоби, сухожилля, зв'язки, фасції). З'єднувальні тканини. Кістковий скелет, його функції. Будова кісток. Типи з'єднання кісток: нерухоме або малорухоме; рухоме (суглоби). Хребет, його відділи (шийний, грудний, поперековий, крижовий). М'язова система (серцевий м'яз, гладенькі та поперечносмугасті м'язи). Роль анатомічних знань у пластичних мистецтвах. Анатомічне положення. Фронтальна (корональна) площина. Горизонтальна (поперечна) площина. Середня (середньосагітальна) площина. Заднє (або спинне, дорсальне). Переднє (або вентральне, черевне). Верхнє (або краніальне). Нижнє (каудальне). Проксимальне. Дистальне. Медіальне, серединне. Латеральне, бічне. Анатомічний центр. Вигляд спереду: Cranium або череп (черепний), Frons або лоб (фронтальний), Oculus або око (орбітальний або очний), Nasus або ніс (носовий), Bucca або щока (щічний), Oris або рот (ротовий), Auris або вухо (вушний), Oris або рот (ротовий), Facies або обличчя (лицьовий), Mentis або підборіддя (підборідний), Cervicis або шия (шийний), Тулуб, Thoracis або грудна клітка, торс (грудний), Mamma або груди, Axilla або пахвові западини, Brachium або рука (плечовий, брахіальний), Antecubitis або передня частина ліктя (передліктевий), Antebrachium або передпліччя (передплічний), Carpus або зап'ясток (зап'ястний), Pollex або великий палець руки, Palma або долоня (долонний), Digits (phalanges) або пальці (пальцевий або фаланговий), Abdomen або живіт (черевний), Umbilicus або пупець (пупковий), Coxa або кульша (кульшовий), Pelvis або таз (тазовий), Inguen або пах (паховий), Pubis або лобкова кістка (лобковий), Femur або стегно (стегновий), Patella або колінна чашечка (колінний), Crus або нога (ножний), Tarsus або кісточка (передплюсневий), Digits (phalanges) або пальці ніг (пальцевий або фаланговий), Pes або стопа (ступневий). Вигляд іззаду: Cephalon або голова (головний), Cervicis або шия (шийний), Плече (плечовий, акроміальний), Dorsum або спина (спинний), Верхня кінцівка, Brachium або рука (плечовий, брахіальний), Olecranon або тильний бік ліктя, Lumbus або попереk (поперековий), Sacrum (крижовий), Antebrachium або передпліччя (передплічний), Manus або рука (ручний), Gluteus або сідниці (сідничний), Нижня кінцівка, Femur або стегно (стегновий), Popliteus або задній бік коліна (підколінний), Sura або литка (суральний, литковий), Calcaneus або п'ята (п'ятковий), Planta або підошва (підошовний, плантарний). Вигляд з правого боку: Череп, Cervical vertebrae або шийні хребці, Hyoid або (під')язикова кістка, Грудна клітка, Thoracic vertebrae або грудні хребці, Lumbar

	vertebrae або поперекові хребці, Таз. Скелет, вигляд спереду: Череп, Mandibula або щелепна кістка, Грудна клітка, Clavicle або ключиця, Scapula або лопатка, Sternum або груднина, Humerus або плечова кістка, Ulna або ліктьова кістка, Radius або променева кістка, Carpus або зап'ясток, Хребет, Таз, Sacrum або крижі, Coccyx або куприк. Рух, розгинання, згинання. Супінація, пронація; аддукція, приведення; абдукція, відведення; нейтральне положення; ретракція, втягування; протракція, підймання, опускання. Латеральна ротація (бічне обертання), медіальна ротація (серединне обертання), циркумдукція; опозиція, протиставлення.
2	Лекція 2. Скелет тулуба: особливості побудови хребта і грудної клітки Роль скелета тулуба в загальній анатомічній будові тіла людини. Будова скелета тулуба. Хребет як основа кісткового скелета. Відділи хребта. З'єднання хребців, їх функціональне значення. Рухомість хребта і голови. Грудина. Ребра (справжні, несправжні та коливні). Грудна клітка, статеві та вікові особливості. Суглоби. Основні 3 типи суглобів: фіброзні (синартродіальні), хрящові, синовіальні (діартрозні). 6 типів синовіальних суглобів: кулясті – плечовий суглоб, вертлюжно-стегновий (кульшовий) суглоб; сідловинні – груднинно-ключичний суглоб, сідловинний суглоб великого пальця; конділоїдні – променево-зап'ястковий суглоб, п'ястно-фалангові суглоби; шарнірні суглоби – плечоліктьовий суглоб; обертальні суглоби – проксимальний променевий суглоб, дистальні променево-зап'ясткові суглоби; пласкі суглоби – променево-зап'ястковий суглоб. Коліно – шарнірний та конділоїдний суглоб. Лопатково-плечовий ритм – взаємозв'язок між двома суглобами в плечі – лопатково-грудним суглобом і плечовим суглобом. Скелет. Череп, ключиця, нижньощелепна кістка, лопатка, грудна клітка (торс), плечова кістка, ліктьова кістка, променева кістка, зап'ясток (п'ясток), п'ястні кістки, фаланги (пальці), хребет, таз, крижова кістка, анатомічний центр, стегнова кістка, надколінник, маломілкова кістка, великомілкова кістка, щиколотка (кісточка), плюсни (плесна), фаланги (пальці ніг). Шовні суглоби, конділоїдний суглоб, шарнірний суглоб, волокнисто-хрящові суглоби, плаский суглоб, кулястий суглоб, обертальний суглоб, хрящовий суглоб. Череп, шийний відділ хребта, під'язикова кістка, грудний відділ хребта, грудна клітка, поперековий відділ, таз, крижова кістка, куприкова кістка, верхня кінцівка, нижня кінцівка. Осьовий скелет: череп (черепна, лицьова, вушна частини), хребет (шийний, грудний, поперековий, крижовий, куприковий відділи), грудна клітка (ребра, груднина). 3 ключові ділянки черепа: вилична кістка, лобна кістка, надбрівна дуга. Череп: лобова кістка, надбрівна дуга, вилична кістка, виличний відросток, максила (верхньощелепна кістка), вінцевий відросток нижньої щелепи, мандибула (нижньощелепна кістка). Хребет: шийний, грудний, поперековий відділи, крижова кістка, куприкова кістка.

	Грудина і грудна клітка: реберний хрящ, манубрій (руків'я), тіло грудини, мечеподібний відросток.
3	Лекція 3. Плечовий пояс і кістки верхніх кінцівок. Тазовий пояс і кістки нижніх кінцівок Будова скелета верхньої і нижньої кінцівок. З'єднання кісток. Вільна верхня кінцівка: плече, передпліччя, кисть. Плечовий пояс: ключиці, лопатки. Нижня кінцівка: таз (тазовий пояс), вільна нижня кінцівка. Тазові кістки. Кістки вільної нижньої кінцівки: стегно, гомілка, стопа. Апендикулярний скелет: плечовий пояс, тазовий пояс, верхня кінцівка, нижня кінцівка. Акроміально-ключичний суглоб, грудинно-ключичний суглоб. Плечовий пояс: ключиці, лопатки. Надключична ямка, підключична ямка. Коракоїдний відросток лопатки, акроміально-ключичний суглоб, акроміонний відросток, ость лопатки, медіальний край лопатки. Верхня кінцівка: стовбур плечової кістки, надвиросток, горбистість променевої кістки, великий горбок, ліктьовий відросток, горбистість ліктьової кістки, малий горбок, дорсальна поверхня ліктьової кістки, шилоподібний відросток променевої кістки. Головка ліктьової кістки, шиловидний відросток ліктьової кістки, головка променевої кістки. Фаланги, п'ястні кістки, зап'ясток. Головчасті кістки, трапецієподібна, трапеція, човникоподібна, гачкоподібна, тригранна кістка, місяцеподібна кістка, горохоподібна кістка. Тазовий пояс. Вигляд іззаду: лобок, верхньопередня клубова ость, гребінь клубової кістки, клубова кістка, сіднична кістка, кульшова западина. Вигляд спереду: куприк, задньоверхня клубова ость, гребінь клубової кістки, клубова кістка, сіднична кістка. Нижня кінцівка: стегнова кістка, сідничний горбик стегнової кістки, гребінь стегнової кістки, підколінна ямка, великий вертлюг, надколінок, виростки. Кісточка (внутрішня й бокова кістки), горбистість великогомілкової кістки, задня поверхня великогомілкової кістки, головка малогомілкової кістки, надколінок. Передплеснові кістки, плеснові кістки, фаланги. Надп'яtkова, п'яtkова кістка, кубоподібна, човноподібна, клиноподібні кістки.
4	Лекція 4. Череп людини: структура і особливості кісток Черепна коробка, її будова. Мозкова і лицьова (вісцеральна) частини черепа. Основні черепні кістки (потилична, лобна, тім'яна, скроневі, виличні, щелепи, клиновидна, решітчаста). З'єднання кісток черепа. Черепні шви. З'єднання щелепних кісток. Рухомість нижньої щелепи. Зуби. Вікові особливості росту зубів. Молочні та постійні зуби. З'єднання кісток черепа з хребтом. Співвідношення довжини і ширини голови як одна з ознак расового поділу людства. Брахікефалія, мезокефалія, доліхокефалія.
5	Лекція 5. М'язова система, м'язи тулуба М'язова система. М'язи і м'язові пучки. Серцевий м'яз. Гладенькі та поперечносмугасті м'язи. Види м'язів за їх формою: веретеноподібні, двоголові, двочеревні, м'язи з сухожильними перетинками, двоперисті та одноперисті. Функції м'язової тканини. Прикріплення м'язів до кісток скелета. Рухливість частин тіла внаслідок скорочення м'язів із зміною їх форми. М'язи – синергісти і антагоністи. М'язи тулуба: грудні, черевні, м'язи спини і потиличної ділянки.

	М'язи та сухожилки. 3 типи м'язів: скелетні (поперечносмугасті), серцеві та гладкі. Пари антагоністів. М'язи та сухожилки руки й зап'ястка: перший міжкістковий м'яз, сухожилок довгого м'яза-розгинача великого пальця, короткий м'яз-розгинач великого пальця, привідний м'яз великого пальця, м'язи підняття мізинця, сухожилок м'яза-розгинача мізинця, сухожилок розгинача пальців, ліктьовий м'яз-розгинач зап'ястка. М'язи та сухожилки литки: латеральна голівка литкового м'яза, медіальна голівка литкового м'яза, камбалоподібний м'яз, ахілів сухожилок. М'язи тулуба. Грудні м'язи: великий грудний м'яз, малий грудний м'яз, ключична секція, грудинна секція, черевна секція. Прямі м'язи живота, зовнішні косі м'язи живота, передній зубчастий м'яз, найширший м'яз спини, великий круглий м'яз, м'яз-випрямляч хребта.
6	Лекція 6. М'язи шиї і голови. Пластична анатомія ока, носа, вуха, губ Шия та органи, розміщені в області шиї. Шийний відділ хребта. Великі поверхневі м'язи шиї. Рухомість шийних хребців. З'єднання шиї з кістками плечового пояса. Основні групи лицьових м'язів: жувальні, мімічні. Міміка обличчя. Будова ока, рухливість очного яблука. Будова вуха: зовнішнє, середнє, внутрішнє вухо. Вушна раковина. Будова носа. М'язи голови та шиї. Чоло і брови. Надчерепні м'язи, тарзальні пластини (верхня та нижня), м'яз-зморщувач брови, м'яз гордіїв. Коловий м'яз ока: орбітальна частина, пальпебральна частина, слізна частина. Коловий м'яз рота: м'яз-підіймач верхньої губи, щільний м'яз, м'яз-опускач нижньої губи, малий виличний м'яз, великий виличний м'яз, коловий м'яз рота. Скроневий м'яз, латеральний крилоподібний м'яз (переважно під жувальним), медіальний крилоподібний м'яз (під жувальним), вилична дуга, жувальний м'яз. Шия. Грудинно-ключично-соскоподібний м'яз, м'яз-підіймач лопатки, трапецієподібний м'яз, лопатково-під'язиковий м'яз, скаленові м'язи (довгий, середній та короткий), підшкірний м'яз шиї.
7	Лекція 7. М'язи верхніх і нижніх кінцівок, тазового поясу Групи м'язів верхніх кінцівок, їх функції. Дельтовидний м'яз. М'язи передньої поверхні руки: двоголовий м'яз плеча, дзьобоплечовий і плечовий м'язи. М'язи задньої поверхні руки: триголовий м'яз. М'язи плеча. Групи м'язів передпліччя: передня група, задня група. Супінація і пронація. М'язи тильної поверхні кисті і долоні. Скелетні м'язи. М'язи нижніх кінцівок. М'язи сідничної ділянки: м'язи таза, великий сідничний і середній сідничний м'язи, стегнові м'язи. М'язи гомілки. М'язи стопи. Ахіллове сухожилля. Скорочення м'язів тазового поясу. Рухливість нижніх кінцівок. М'язи рук і кистей. Дельтоподібний м'яз (дельтоподібна горбистість плечової кістки, передня головка, медіальна головка, задня головка, заглибина в акромальному відростку), біцепс (плечовий м'яз, дзьобоплечовий м'яз, довга головка біцепса, коротка головка біцепса), трицепс (бічна головка трицепса, довга головка трицепса, медіальна головка трицепса). Передпліччя: групи згиначів/ пронаторів і розгиначів/ супінаторів, ліктьовий м'яз-розгинач зап'ястка, плечово-променевий м'яз, довгий та короткий променеві розгиначі зап'ястка, сухожилля довгого долонного м'яза та сухожилля променевого

	згинача зап'ястка. Кисть руки: міжкістковий м'яз, довгий м'яз-розгинач великого пальця, короткий м'яз-розгинач великого пальця, м'яз-аддуктор великого пальця, м'язи підняття великого пальця, м'яз-абдуктор великого пальця, ретинакулум (кільцеподібні зв'язки), сухожилля променевого згинача зап'ястка, м'язи підняття мізинця, короткий долонний м'яз, сухожилля довгого долонного м'яза, ліктьовий м'яз-згинач зап'ястка. М'язи таза. Сідничні м'язи: великий м'яз, середній м'яз, малий м'яз, клубово-гомілкова смуга, м'яз-натягувач широкої фасції стегна, кравецький м'яз. М'язи стегна. Чотириголовий м'яз: прямий, середній широкий, проміжний широкий, латеральний широкий. Привідні м'язи: довгий привідний, короткий привідний, великий привідний. Підколінні сухожилля: довгоголовий м'яз стегна, півсухожилковий м'яз, півперетинчастий м'яз, підколінна ямка. Литкові м'язи: литковий м'яз (бічна головка, медіальна головка), камбалоподібний м'яз, ахілів сухожилок. Гомілкові м'язи: передній великогомілковий м'яз, довгий малогомілковий м'яз, короткий малогомілковий м'яз, довгий розгинач пальців, довгий розгинач великого пальця стопи, третій малогомілковий м'яз. М'язи стопи: довгий розгинач пальців, сухожилля переднього великогомілкового м'яза, довгий розгинач великого пальця стопи, короткий малогомілковий м'яз, третій малогомілковий м'яз, короткий м'яз-розгинач пальців, відвідний м'яз мізинця, сухожилля довгого розгинача великого пальця, довгий згинач пальців, відвідний м'яз великого пальця, сухожилля переднього великогомілкового м'яза, сухожилля заднього великогомілкового м'яза. Типи статури. Ектоморф, мезоморф, ендоморф.
8	Лекція 8. Композиція фігури людини Розвиток художньо-пластичного мислення. Основи побудови портрета. Відтворення графічної пластики портрета. Творче осмислення та індивідуальне вирішення у рисунку жіночої та чоловічої фігури. Виявлення за допомогою світлотіні об'ємності форми. Пошук власної художньої манери виконання.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	№ зан.	К-ть год.	Тема заняття
1.	1, 2, 3, 4	8	Лабораторна робота №1. Скелет тулуба: особливості побудови хребта і грудної клітки. Виконати рисунок скелета тулуба у двох положеннях (вигляд спереду, вигляд іззаду).
2.	5, 6	4	Лабораторна робота №2. Плечовий пояс і кістки верхніх кінцівок. Тазовий пояс і кістки нижніх кінцівок. Виконати рисунок скелета верхніх кінцівок у двох положеннях (вигляд спереду, вигляд іззаду).
3.	7, 8	4	Лабораторна робота №3. Плечовий пояс і кістки верхніх кінцівок. Тазовий пояс і кістки нижніх кінцівок.

			Виконати рисунок скелета нижніх кінцівок у двох положеннях (вигляд спереду, вигляд іззаду).
4.	9, 10, 11, 12	8	Лабораторна робота №4. Череп людини: структура і особливості кісток. Виконати рисунок черепа у двох положеннях (фас, профіль).
5.	13, 14, 15, 16	8	Лабораторна робота №5. М'язова система, м'язи тулуба. Виконати рисунок м'язів тулуба у двох положеннях (вигляд спереду, вигляд іззаду).
6.	17, 18, 19, 20	8	Лабораторна робота №6. М'язи шиї і голови. Пластична анатомія ока, носа, вуха, губ. Виконати рисунок м'язів голови у двох положеннях (екорше голови – вигляд спереду, вигляд іззаду).
7.	21, 22	4	Лабораторна робота №7. М'язи верхніх і нижніх кінцівок, тазового поясу. Виконати рисунок м'язів верхніх кінцівок у двох положеннях (вигляд спереду, вигляд іззаду).
8.	23, 24	4	Лабораторна робота №8. М'язи верхніх і нижніх кінцівок, тазового поясу. Виконати рисунок м'язів нижніх кінцівок у двох положеннях (вигляд спереду, вигляд іззаду).
9.	25, 26, 27	6	Лабораторна робота №9. Композиція фігури людини. Виконати рисунок фігури натурника / натурниці у положенні стоячи.
10.	28, 29, 30	6	Лабораторна робота №10. Композиція фігури людини. Виконати рисунок фігури натурника / натурниці у положенні сидячи.

4.3. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота №1. Виконати рисунок голови людини у 3-х положеннях (профіль, фас і три чверті).

Самостійна робота №2. Виконати портрет чоловічої / жіночої натури з руками.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

Лекційні заняття проводяться в аудиторії, оснащений проєктором та персональним комп'ютером з підключенням до Інтернет для візуального супроводження, демонстрації презентацій, комунікації та опитувань.

Півгрупові заняття проводяться в художній лабораторії, для виконання творчих аудиторних завдань та завдань самостійної роботи. Лабораторія має бути оснащена мольбертами, планшетами, набором гіпсових моделей, проєктором та персональним комп'ютером з підключенням до Інтернет для візуального супроводження, демонстрації презентацій, комунікації та опитувань.

5. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Залік

У кінці семестру передбачений залік, що проводиться у формі виконання практичного завдання. Практичне завдання: виконати портрет жіночої / чоловічої натури з руками. Матеріали: папір формату А3, олівці HB, 2B, 4B, 6B.

Перелік питань, що виносяться на залік

1. 3 ключові ділянки черепа: вилична кістка, лобна кістка, надбрівна дуга. Визначте їх розташування.
2. Назвіть 3 типи м'язів.
3. Назвіть 6 типів синовіальних суглобів.
4. Надайте характеристику понять: абдукція, відведення; нейтральне положення.
5. Акроміально-ключичний суглоб, грудинно-ключичний суглоб. Визначте їх розташування.
6. Анатомічне положення. Охарактеризуйте.
7. Анатомічний центр. Визначте його розташування.
8. Апендикулярний скелет: плечовий пояс, тазовий пояс, верхня кінцівка, нижня кінцівка. Надайте характеристику.
9. Верхньопередня клубова ость, гребінь клубової кістки, клубова кістка, сіднична кістка, кульшова западина. Визначте їх розташування.
10. Верхня кінцівка: стовбур плечової кістки, надвиросток, горбистість променевої кістки, великий горбок, ліктьовий відросток, горбистість ліктьової кістки, малий горбок, дорсальна поверхня ліктьової кістки, шилоподібний відросток променевої кістки. Визначте їх розташування.
11. Охарактеризуйте вікові особливості кісткової структури.
12. Головка ліктьової кістки, шиловидний відросток ліктьової кістки, головка променевої кістки. Визначте їх розташування.
13. Головчасті кістки, трапецієподібна, трапеція, човникподібна, гачкоподібна, тригранна кістка, місяцеподібна кістка, горохоподібна кістка. Визначте їх розташування.
14. Гомілкові м'язи: передній великогомілковий м'яз, довгий малогомілковий м'яз, короткий малогомілковий м'яз, довгий розгинач пальців, довгий розгинач великого пальця стопи, третій малогомілковий м'яз. Визначте їх розташування.
15. Грудина і грудна клітка: реберний хрящ, манубрій (руків'я), тіло грудини, мечеподібний відросток. Визначте їх розташування.
16. Грудна клітка (ребра, груднина). Надайте характеристику.
17. Грудна клітка: її кістки та особливості з'єднання частин. Надайте характеристику.
18. Задня група м'язів стегна, поверхневий шар. Надайте характеристику.
19. Кістки верхніх кінцівок, їх суглоби. Надайте характеристику.
20. Кістки гомілки. Надайте характеристику.
21. Кістки кисті. Надайте характеристику.
22. Кістки лицьової частини черепа. Надайте характеристику.
23. Кістки мозкової частини черепа. Надайте характеристику.

24. Кістки нижніх кінцівок, їх суглоби. Надайте характеристику.
25. Кістки передпліччя, пронація та супінація. Надайте характеристику.
26. Кістки плечового поясу. Надайте характеристику.
27. Кістки тазового поясу, їх пластична особливість. Надайте характеристику.
28. Кісткові орієнтири. Визначте їх розташування.
29. Кісточка (внутрішня й бокова кістки), горбистість великогомілкової кістки, задня поверхня великогомілкової кістки, головка малогомілкової кістки, надколінок. Визначте їх розташування.
30. Коловий м'яз ока: орбітальна частина, пальпебральна частина, слізна частина. Визначте їх розташування.
31. Коловий м'яз рота: м'яз-підіймач верхньої губи, щільний м'яз, м'яз-опускач нижньої губи, малий виличний м'яз, великий виличний м'яз, коловий м'яз рота. Визначте їх розташування.
32. Крижова кістка, куприкова кістка, верхня кінцівка, нижня кінцівка. Визначте їх розташування.
33. Куприк, задньоверхня клубова ость, гребінь клубової кістки, клубова кістка, сіднична кістка. Визначте їх розташування.
34. Латеральна ротація (бічне обертання), медіальна ротація (серединне обертання), циркумдукція; опозиція, протиставлення. Надайте характеристику.
35. Литкові м'язи: литковий м'яз (бічна головка, медіальна головка), камбалоподібний м'яз, ахілів сухожилок. Визначте їх розташування.
36. Лопатка, її основні частини. Надайте характеристику.
37. М'язи голови та шиї. Надайте характеристику.
38. М'язи голови. Мімічні м'язи обличчя. Надайте характеристику.
39. М'язи гомілки, задня група. Надайте характеристику.
40. М'язи гомілки, передня група. Надайте характеристику.
41. М'язи грудей, їх пластична особливість. Надайте характеристику.
42. М'язи живота. Надайте характеристику.
43. М'язи кисті. Рухливі особливості. Надайте характеристику.
44. М'язи передпліччя, задня група, глибокий шар. Надайте характеристику.
45. М'язи передпліччя, задня група, поверхневий шар. Надайте характеристику.
46. М'язи передпліччя, передня група, глибокий шар. Надайте характеристику.
47. М'язи передпліччя, передня група, поверхневий шар. Надайте характеристику.
48. М'язи плеча. Надайте характеристику.
49. М'язи плечового поясу, спинний відділ. Надайте характеристику.
50. М'язи рук і кистей. Надайте характеристику.
51. М'язи спини, основні м'язи. Надайте характеристику.
52. М'язи спини. М'язи хребта. Надайте характеристику.
53. М'язи стегна, задня група. Надайте характеристику.
54. М'язи стегна, передня група. Надайте характеристику.
55. М'язи стегна. Чотириголовий м'яз: прямий, середній широкий, проміжний широкий, латеральний широкий. Надайте характеристику.

56. М'язи стопи. Надайте характеристику.
57. М'язи стопи: довгий розгинач пальців, сухожилля переднього великогомілкового м'яза, довгий розгинач великого пальця стопи, короткий малоомілковий м'яз, третій малоомілковий м'яз, короткий м'яз-розгинач пальців, відвідний м'яз мізинця, сухожилля довгого розгинача великого пальця, довгий згинач пальців, відвідний м'яз великого пальця, сухожилля переднього великогомілкового м'яза, сухожилля заднього великогомілкового м'яза. Визначте їх розташування.
58. М'язи таза. Сідничні м'язи: великий м'яз, середній м'яз, малий м'яз, клубово-гомілкова смуга, м'яз-натягувач широкої фасції стегна, кравецький м'яз. Визначте їх розташування.
59. М'язи тазового поясу. Надайте характеристику.
60. М'язи ший. Їх прикріплення до кісткової структури. Надайте характеристику.
61. Механіка суглобів. Надайте характеристику.
62. Надп'яtkова, п'яtkова кістка, кубоподібна, човноподібна, клиноподібні кістки. Визначте їх розташування.
63. Надчерепні м'язи, тарзальні пластини (верхня та нижня), м'яз-зморщувач брови, м'яз гордіїв. Визначте їх розташування.
64. Нижня кінцівка: стегнова кістка, сідничний горбик стегнової кістки, гребінь стегнової кістки, підколінна ямка, великий вертлюг, надколінок, виростки. Визначте їх розташування.
65. Основні 3 типи суглобів. Надайте характеристику.
66. Основні кістки стопи. Надайте характеристику.
67. Основні пропорції фігури людини. Надайте характеристику.
68. Особливості типу статури екторморф. Надайте характеристику.
69. Особливості типу статури ендорморф. Надайте характеристику.
70. Особливості типу статури мезорморф. Надайте характеристику.
71. Осьовий скелет: череп (черепна, лицьова, вушна частини), хребет (шийний, грудний, поперековий, крижовий, куприковий відділи). Визначте їх розташування.
72. П'ястні кістки. Визначте їх розташування.
73. Передплеснові кістки, плеснові кістки, фаланги. Визначте їх розташування.
74. Перелічити відділи хребта, кількість хребців.
75. Під'язикова кістка, грудний відділ хребта, грудна клітка, поперековий відділ, таз. Визначте їх розташування.
76. Підколінні сухожилля: довгоголовий м'яз стегна, півсухожилковий м'яз, півперетинчастий м'яз, підколінна ямка. Визначте їх розташування.
77. Плечовий пояс: ключиці, лопатки. Надключична ямка, підключична ямка. Коракоїдний відросток лопатки, акроміально-ключичний суглоб, акроміонний відросток, ость лопатки, медіальний край лопатки. Визначте їх розташування. Визначте їх розташування.
78. Поверхневий шар задньої групи м'язів гомілки. Надайте характеристику.
79. Привідні м'язи: довгий привідний, короткий привідний, великий привідний. Надайте характеристику.

- 80.Проксимальне положення. Дистальне положення. Медіальне, серединне положення. Латеральне, бічне положення. Надайте характеристику.
- 81.Пропорції тіла людини. Надайте характеристику
- 82.Ретракція, втягування; протракція, підіймання, опускання. Надайте характеристику.
- 83.Рух, розгинання, згинання. Надайте характеристику.
- 84.Скелет тулуба, основні частини та кістки. Надайте характеристику.
- 85.Скроневий м'яз, латеральний крилоподібний м'яз (переважно під жувальним), медіальний крилоподібний м'яз (під жувальним), вилична дуга, жувальний м'яз. Визначте їх розташування.
- 86.Супінація, пронація; аддукція, приведення. Надайте характеристику.
- 87.Тазовий пояс. Надайте характеристику.
- 88.Типи статури. Надайте характеристику.
- 89.Фаланги, п'ястні кістки, зап'ясток. Визначте їх розташування.
- 90.Функції атланта та епістрофея. Надайте характеристику.
- 91.Хребет: шийний, грудний, поперековий відділи, крижова кістка, куприкова кістка. Визначте їх розташування.
- 92.Череп людини. Основні кістки та з'єднання. Надайте характеристику.
- 93.Череп, шийний відділ хребта. Надайте характеристику.
- 94.Череп: лобова кістка, надбрівна дуга, вилична кістка, виличний відросток, максила (верхньощелепна кістка), вінцевий відросток нижньої щелепи, мандибула (нижньощелепна кістка). Визначте їх розташування.
- 95.Шовні суглоби, конділоїдний суглоб, шарнірний суглоб, волокнисто-хрящові суглоби, плоский суглоб, кулястий суглоб, обертальний суглоб, хрящовий суглоб. Визначте їх розташування.
- 96.Що таке «біла лінія»?
- 97.Що таке «латеральний», «медіальний», «дистальний», «проксимальний»?
- 98.Що таке акроміон?
- 99.Що таке апоневроз?
100. Що таке кіфоз і лордоз?

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Лабораторна робота №1	5
2	Лабораторна робота №2	5
3	Лабораторна робота №3	5
4	Лабораторна робота №4	5
5	Лабораторна робота №5	5
6	Лабораторна робота №6	5
7	Лабораторна робота №7	5
8	Лабораторна робота №8	5
9	Лабораторна робота №9	5

10	Лабораторна робота №10	5
11	Самостійна робота №1	10
12	Самостійна робота №2	10
13	Залік	30
	Всього	100

6.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти на лабораторних заняттях

Навчальна дисципліна «Пластична анатомія» передбачає роботу в колективі.

Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.

Відвідування занять є обов'язковим компонентом навчання. За об'єктивних причин навчання може відбуватись в дистанційному (онлайн) режимі за погодженням із керівником курсу, з презентуванням виконаних завдань під час консультації викладача.

Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.

Ліквідація заборгованості відбувається протягом 1 тижня після встановленого терміну. Завдання, які не виконані у встановлений термін, оцінюються викладачем в межах 50% звичайної оцінки.

Якісними критеріями оцінювання роботи здобувача вищої освіти на лабораторному занятті є:

1. Повнота виконання завдання: елементарна, фрагментарна, неповна, повна.
2. Рівень самостійності здобувача вищої освіти: під керівництвом викладача, консультація викладача, самостійно.
3. Рівень навчально-пізнавальної діяльності: репродуктивний, алгоритмічний, продуктивний, творчий.

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Робота виконана на високому художньо-графічному рівні у повному обсязі із самостійним застосуванням теоретичних знань на практиці.
4 бали	Робота виконана у повному обсязі на доброму художньо-графічному рівні. Проте наявні незначні неточності в технічному виконанні, застосуванні теоретичних знань на практиці. Здобувач вищої освіти звертався за консультаціями до викладача.
3 бали	Робота виконана у повному обсязі на задовільному художньо-графічному рівні, проте із значною кількістю недоліків і помилок щодо її композиційного рішення, пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання, застосування теоретичних знань на практиці. Здобувач вищої освіти неодноразово звертався за консультаціями до викладача.
2 бали	Робота виконана на недостатньому художньо-графічному рівні, в неповному обсязі, із значною кількістю недоліків і помилок щодо її композиційного рішення, пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання, застосування теоретичних знань на практиці.

<i>1 бал</i>	Робота виконана із повною відсутністю композиційного рішення, дотримання пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання. Здобувач вищої освіти показує істотне нерозуміння проблеми, незнання навчального матеріалу. Обсяг роботи недостатній.
<i>0 балів</i>	Здобувач вищої освіти не виконав завдання лабораторної роботи.

6.2. Критерії оцінювання самостійної роботи

Якісними критеріями оцінювання самостійних завдань здобувача вищої освіти є:

1. самостійність виконання завдання;
2. правильність, точність, оптимальність реалізації поставленого завдання;
3. завершеність завдання;
4. вміння захищати результати виконаного завдання.

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
<i>9-10 балів</i>	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який виконав самостійну роботу на високому художньо-графічному рівні у повному обсязі. Виявляє глибокі знання з опанованого матеріалу, демонструє навички з композиційного рішення, передачі пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання. Здобувач вищої освіти переконливо захищає результати представленої роботи. Відповідає на додаткові запитання, наводить аргументи на підтвердження власних думок, у відповідях відображає чітке знання спеціальних термінів, відповідних тлумачень, здійснює аналіз та робить висновки.
<i>7-8 балів</i>	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який виконав самостійну роботу на доброму художньо-графічному рівні у повному обсязі, але із деякими неточностями щодо технічного виконання. Здобувач вищої освіти переконливо захищає результати представленої роботи. Відповідає на додаткові запитання, проте з незначною кількістю помилок, не має достатньої аргументованої думки, висновки неповні.
<i>5-6 балів</i>	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який виконав самостійну роботу на задовільному художньо-графічному рівні у повному обсязі, проте із значною кількістю недоліків і помилок щодо її композиційного рішення, пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання. Здобувач вищої освіти володіє матеріалом і частково відповідає на додаткові питання, але наявні неточні формулювання у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, нечіткі їхні характеристики, відповіді неповні, не містять усіх необхідних відомостей про предмет запитання. Здобувач вищої освіти непереконливо захищає результати представленої роботи, не може зробити аргументовані висновки.

3-4 бали	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який виконав самостійну роботу на недостатньому художньо-графічному рівні, в неповному обсязі, із значною кількістю недоліків і помилок щодо її композиційного рішення, пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання. Здобувач вищої освіти непереконливо захищає результати представленої роботи. Відповіді на питання свідчать про наявність значних прогалин у знаннях, їх поверховість.
1-2 бали	Самостійну роботу виконано із повною відсутністю композиційного рішення, дотримання пропорцій об'єкта зображення, технічного виконання. Здобувач вищої освіти показує істотне незрозуміння проблеми, незнання навчального матеріалу. Обсяг роботи недостатній. Здобувач вищої освіти не здатен захистити результати представленої роботи. Відповіді на поставлені питання є неправильними, допущено грубі змістові помилки, які свідчать про відсутність відповідних знань чи їх безсистемність та поверховість.
0 балів	Здобувач вищої освіти не виконав завдання самостійної роботи.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

7.1. Основні:

1. Амін Д. Анатомія для художників : наочний посібник із зображення людського тіла / Джахірул Амін. Пер. із англ. Олексій Пелипенко. – Київ : ArtHuss, 2022. – 304 с.
2. Андрейканіч А. І. Курс пластичної анатомії людини : навч. посіб. / Андрейканіч А. І. – Чернівці : Букрек, 2010. – 125 с.
3. Наталуха І. М. Пластична анатомія : підручник / І. М. Наталуха, В. В. Апальков, С. В. Рибін, В. А. Носань, Р. Ю. Ногін. – Харків : ХДАДМ, Майдан, 2018. – 206 с., іл.
4. Трубнікова Л., Свінар'юв В. Пластична анатомія як складова рисунка. Українська академія мистецтв : збірник дослідницьких та науково-методичних праць. – Київ, 2017. – Вип. 26. – 56 с.
5. Barber B. Anatomy for Artists: Complete with Draw-In Pages to Refine Your Skills / Barrington Barber. – Arcturus, 2024. – 256 p.
6. Barber B. Anatomy for Artists: The Complete Guide to Drawing the Human Body / Barrington Barber. – Arcturus, 2015. – 153 p.
7. Barber B. Artists Workbook: The Practical Guide to Drawing Anatomy / Barrington Barber. – Arcturus, 2012. – 48 p.
8. Barber B. Drawing Anatomy: An Artist's Guide to the Human Figure / Barrington Barber. – Arcturus, 2019. – 352 p.
9. Crouch J. Anatomy for the Artist: A Complete Guide to Drawing the Human Body / Jennifer Crouch. – Arcturus Publishing, 2022. – 256 p.
10. Freemantle J. Anatomy Made Simple for Artists / Jonathan Freemantle. – Arcturus, 2020. – 114 p.

11. Gardner S. C. P. Drawing. A Complete Guide / Stephen C. P. Gardner. –Thames and Hudson. – 2019. – 368 p.
12. Roberts A. Human Anatomy / Alice Roberts. – London : Dorling Kindersley, 2014. – 256 p.
13. Simblet S. Anatomy for the artist / Sarah Simblet. – Dorling Kindersley, 2020. – 256 p.
14. Stanyer P. Anatomy for the Artist / Peter Stanyer, Tom Flint. – Arcturus, 2017. – 208 p.
15. Zarins U. Anatomy of Facial Expression / Uldis Zarins. – Anatomy Next, Incorporated, 2017. – 222 p.
16. Zarins U. Form of the Head and Neck / Uldis Zarins. – Anatomy Next, Incorporated, 2021. – 221 p.
17. Zarins U., Kondrats S. Anatomy for Sculptors, Understanding the Human Figure / Uldis Zarins, Sandis Kondrats. – Exonicus, LLC, 2014. – 222 p.

7.2. Додаткові:

1. Головацький А. С. Анатомія людини / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов. Том 1. 9-е видання. – Вінниця : Нова Книга, 2022. – 368 с.
2. Головацький А. С. Анатомія людини / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов. Том 2. 7-е видання. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 456 с.
3. Головацький А. С. Анатомія людини / А. С. Головацький, В. Г. Черкасов. Том 3. 6-е видання. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 376 с.
4. Коляденко Г. І. Анатомія людини / Г. І. Коляденко. – К. : Либідь, 2018. – 384 с.
5. Кривко Ю. Я. Анатомія людини / Ю. Я. Кривко, В. Г. Черкасов, С. Ю. Кравчук. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 448 с. : іл.
6. Матешук-Вацеба Л. Р. Анатомія людини / Л. Р. Матешук-Вацеба. – Вінниця : Нова книга, 2021. – 400 с.
7. Матешук-Вацеба Л. Р. Нормальна анатомія : навчально-методичний посібник / Леся Матешук-Вацеба ; Львівський національний медичний ун-т ім. Д. Галицького. – 2-ге вид. – Львів : Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка ; Вінниця : Нова Книга, 2019. – 432 с. : іл.
8. Неттер Френк Г. Атлас анатомії людини з латинською термінологією : переклад 7-го англ. вид. / Френк Г. Неттер ; наук. ред. укр. вид. : Л. Р. Матешук-Вацеба, Л. Ю. Смольська, Д. Ю. Коваль-Гнатів. – К. : ВСВ «Медицина», 2023. – 655 с.
9. Сидоренко П. І. Анатомія та фізіологія людини: підручник / П. І. Сидоренко. — 5-е вид., випр. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 248 с., іл.
10. Черкасов В. Г. Анатомія людини / Черкасов В. Г., Кравчук С. Ю. – Вид. 3-тє, стереотипне. – Вінниця : Нова Книга, 2023. – 640 с. : іл.
11. Чернокульський С. Т. Анатомія м'язів / С. Т. Чернокульський. – К. : Книга плюс, 2022. – 160 с.

7.3. Інформаційні ресурси:

1. Анатомія людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/@love_anatomy

2. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Відкрита лекція на тему: "Рисунок (пластична анатомія). Основні м'язи тулубу людини" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=QWjouWok284>
3. Zhuli Eich. Навіщо художнику знати анатомію? Анатомія для художника. Як вивчити анатомію людини? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=qCP5PbrXTyQ>